

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Грищук Н.М.

студентка,

Хмельницький університет управління та права

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ В НАУКОВІЙ ДОКТРИНІ

Земля – найважливіша складова частини біосфери. Також вона є основою життя людини, джерелом задоволення її першочергових потреб, необхідною умовою для існування.

З юридичної точки зору, земля – це головна територіально-просторова частина навколишнього природного середовища у межах території України, матеріальна основа її територіальної цілісності, суверенітету й національної безпеки, що характеризується особливістю природної структури – ґрунтового покриву, розміщення, поширення рослинності, водних об'єктів, корисних копалин та інших ресурсів, які формують сферу життя для людини та інших живих організмів, природні властивості якої використовуються на праві загального землекористування, диференціюється на окремі земельні ділянки (частини), які перебувають у власності українського народу або уповноваженого ним органу – держави для задоволення загальнолюдських інтересів або на праві колективної і приватної власності з метою забезпечення корпоративних і особистих прав людини та права комунальної власності територіальних громад як матеріальної основи місцевого самоврядування, виступає основним засобом виробництва у сільському господарстві та інших галузях господарювання, операційною базою для систем розселення, в тому числі садівницьких поселень, розміщення галузей народного господарства, державного матеріального резерву та шляхів сполучення, є невід'ємною умовою, місцем, засобом і джерелом існування живих організмів, життєдіяльності людини, забезпечення її духовних і матеріальних потреб і вимагає у разі деградації вжиття заходів щодо відвернення небезпечного впливу на населення та якість довкілля [5, с. 205].

Отже, земля, з однієї сторони в нашому розумінні, виступає як самостійний об'єкт господарського використання, а з іншої – є складовою довкілля, яка сприяє формуванню складних природних

утворень, тобто екологічних систем, справляє біологічний вплив на створення ландшафтів та інших природних комплексів.

Охорона земель є важливою складовою предмету земельно – правового регулювання, тому майже всі інститути земельного законодавства мають земельно-охоронне спрямування. Стаття 1 Земельного кодексу України регламентує, що земля як основне національне багатство перебуває під особливою охороною держави [2, с. 3]. Тому, саме у системі охорони земель виявляється тісний зв'язок між екологічним та земельним правом, у якому охорона земель належить до частини широкого поняття охорони навколишнього природного середовища.

Витоки наукових досліджень у сфері охорони земель, як складової навколишнього природного середовища, беруть свій початок ще з СРСР, в період наукового осмислення необхідності розробки механізму правового регулювання щодо забезпечення охорони природних ресурсів поряд з їх використанням. Окремі складові такого механізму досліджувалися такими вченими як: Андрейцев В.І., Вовк Ю.О., Гетьман А.П., Єрофєєв В.І., Жаріков Ю.І., Колбасов О.С., Мунтян В.Л., Носік В.В., Петро В.В., Розовський Б.І., Титова Н.І., Шемчушенко Ю.С. та іншими вченими.

Варто підкреслити, що в радянській земельно-правовій літературі охорона земель зазвичай не виокремлювалась в самостійний інститут земельного права. Домінували погляди, згідно з якими все, що здійснювалось для забезпечення соціалістичного земельного правопорядку, одночасно з іншими цілями забезпечувало і охорону земель. В той період охорона земель зводилась до охорони права виключної державної власності на землю і права землекористування. Однак, якщо мова йде про охорону прав на землю, то земельним правовідносинам, які виникають з приводу цього, більш притаманний майновий аспект, а не екологічний. Таке розуміння охорони земель, на нашу думку, не охоплює охорону якісного стану земель від забруднення та псування.

В.Л. Мунтян вважає, що правова охорона земель являє собою систему правових норм, які містять приписи, спрямовані на збереження земель, відновлення й підвищення їх родючості, здійснюваних з метою раціонального використання землі [7, с. 117].

Отже, поняття «правова охорона земель» за науковими дослідженнями деяких вчених зводиться до сукупності правових засобів, спрямованих на відновлення земель та поліпшення їх якості. Звісно ж, йдеться про видання та застосування нормативних актів, які встановлюють заборони і дозволи у галузі використання та охорони земель, контроль за їх додержанням, а також юридичної відповідальності за порушення правил охорони земель.

Відносини щодо змісту поняття та різних складових механізму правового регулювання охорони земель за часів незалежності України були предметом дослідження багатьох вчених. Так, зокрема, дослідження змісту поняття охорона землі, у тому числі, як основного національного багатства з урахуванням функцій, які виконує земля у життєдіяльності людини та розвитку суспільства, проведені у спеціальній земельно-правовій та еколого-правовій літературі на рівні монографічних та дисертаційних досліджень, в підручниках, навчальних посібниках з земельного та екологічного права, коментарях ЗК України, окремих статтях, матеріалах конференцій такими вченими як: Андрейцев В.І., Балюк Г.І., Вівчаренко О.А., Гавриш Н.С., Кобецька Н.Р., Кулинич П.Ф., Лейба Л.В., Мірошніченко А.М., Марусенко р.І., Носік В.В., Саркісова Т.Б., Семчик В.І., Титова Н.І., Фролов М.О., Шульга М.В. та іншими вченими.

Дослідження науковцями поняття охорона земель здійснювалось виходячи, по-перше, з положень ч.1 ст.14 Конституції України, згідно з якою земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави [1, с. 27], яке знайшло своє закріплення в ч.1 ст.1 ЗК України; по-друге, принципів земельного законодавства, визначених ст. 5 ЗК України щодо забезпечення раціонального використання та охорони земель та пріоритету вимог екологічної безпеки, принципів державної політики у сфері охорони земель, та визначених ст. 3 Закону України «Про охорону земель»: 1) забезпечення охорони земель як основного національного багатства українського народу; 2) пріоритет вимог екологічної безпеки у використанні землі як просторового базису, природного ресурсу і основного засобу виробництва; 3) відшкодування збитків, заподіяних порушенням законодавства України про охорону земель; 4) нормування і планомірне обмеження впливу господарської діяльності на земельні ресурси; 5) поєднання заходів економічного стимулювання та юридичної відповідальності в галузі охорони земель; 6) публічність у вирішенні питань охорони земель, використанні коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів на охорону земель [3, с. 122]; по-третє, принципів охорони навколишнього природного середовища, визначених ст. 3 Закону України «Про охорону навколишнього середовища» [4, с. 146]; по-четверте, розгляду землі як складової навколишнього природного середовища та об'єкту правової охорони згідно із ст. 5 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»; по – п'яте, законодавчого закріплення поняття охорони земель (ст. 162 ЗК України, ст. 1 Закону України « Про охорону земель»)) [6, с. 16].

Отже, можна зробити наступні висновки, що поняття «охорона земель» як правова категорія, потрібно розглядати як: 1) складову

державної земельної та екологічної політики; 2) визначальний принцип екологічного та земельного права і законодавства; 3) інститут земельного права та складова інституту екологічного права; 4) складову правового режиму земель (в тому числі різних категорій земель); 5) систему обов'язків учасників земельних та екологічних правовідносин; 6) гарантію реалізації права громадян на безпечне для життя та здоров'я довкілля.

Список використаних джерел:

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року (із змінами та допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – 114 с.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – 141 с.
3. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003.- № 39. – 349 с.
4. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – 546 с.
5. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки: Навч. та наук.-практ. посіб. – К., 2002. – 456 с.
6. Коваленко Т. Теоретико-правові дослідження та проблеми правового регулювання у сфері охорони земель в Україні // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2012. – № 92. – 142 с.
7. Мунтян В.Л. Правова охорона природи УРСР. – К.: Вища школа, 1982. – 378 с.

Кірін Р.С.

*кандидат юридичних наук, доцент,
докторант,*

*Інститут економіко-правових досліджень
Національної академії наук України*

ПРО РЕФОРМУВАННЯ КОДИФІКАЦІЙНИХ АКТІВ КРИМІНАЛЬНОГО, АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА НАДРОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Корисні копалини, зосереджені в надрах, які знаходяться в межах території України, її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони, виходячи з конституційних положень (ст. 13), є об'єктами права власності Українського народу, а відтак потребують відповідної правової охорони. В той же час, як свідчать дані перевірок Державною службою геології та надр України (далі –